

પ

કેમ છે?

શ્રુતકુમાર ભડ્ક

શ્રુતકુમાર પ્રબોધરાય ભડ્ક : મોરબીના વતની આ કવિ નવલકથાકાર તરીકે પણ જાણીતા છે. બાળ સાહિત્યક્ષેત્રે પણ તેમનું પ્રદાન નોંધપાત્ર છે. બાળસાહિત્ય ક્ષેત્રે તેમનું ઉત્તમ સર્જન એટલે ‘શ્રુતશ્વંતુ’ કાવ્યસંગ્રહ છે. ‘અભિકન્યા’ તેમની નવલકથા છે. તો ‘ખોવાયેલું નગર’ પણ શ્રેષ્ઠ સર્જન છે. ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ અને ગુજરાતી સાહિત્ય અકાદમી દ્વારા તેમના શ્રેષ્ઠ સર્જનને નવાજવામાં આવ્યું છે. અહીં આપણે તેમના એક સુંદર ગીતને લીધું છે.

પ્રસ્તુત ગેય ગીતમાં જીવનને આનંદપૂર્વક માણાવાની વાત કરી છે. જીવનના કોઈપણ તબક્કે સકારાત્મક દાઢિકોણ અપનાવીએ તો ક્યારેય દુઃખનો અહેસાસ પણ થતો નથી. દુઃખમાં પણ કેવી રીતે સુખને શોધવું તે જુદાંજુદાં ઉદાહરણો દ્વારા કવિએ સરળ શબ્દોમાં સમજાવ્યું છે. આપણે હુંમેશાં આનંદમાં રહેવું જોઈએ.

વિષમ પરિસ્થિતિમાં પણ ભગવાનની કૃપાને ભૂલવી જોઈએ નહિ. જીવનમાં ક્યારેક એકલતા સાલે તો પણ કવિને મેળામાં હોવાની જ પ્રતીતિ થાય છે. કુદરતના સાંનિધ્યમાં જ કવિને પોતાની સમૃદ્ધિ જણાય છે. દુઃખના સમયે પણ હૃદયની સૌભ્યતાને-સંવેદનાને ભૂલવાની કવિ ના પાડે છે. કારણકે દરિયાને ક્યારેય ભરતી કે ઓટના હિસાબની પરવા દોતી નથી. તે પોતાની મોજમસ્તીમાં રહે છે. સૂરજ પણ ઊરે અને આથમે પણ આકાશને તેની કોઈ અસર થતી નથી.

ઓચિંતું કોઈ મને રસ્તે મળે

ને કદી ધીરેથી પૂછે કે કેમ છે?

આપણો તો કહીએ કે દરિયાશી મોજમાં

ને ઉપરથી કુદરતની રહેમ છે.

ફાટેલાં ખિસ્સાંની આડમાં મૂકી છે અમે

છલકાતી મલકાતી મોજ.

એકલો ઊભું ને તોય મેળામાં હોઉં એવું

લાઘ્યા કરે છે મને રોજ.

તાણું વસાય નહીં એવડી પટારીમાં

આપણો ખજાનો હેમખેમ છે.

આપણો તો કહીએ કે...

આંખોમાં પાણી તો આવે ને જાય.

નથી ભીતર ભીનાશ થતી ઓછી.

વધ-ઘટનો કાંઠાઓ રાખે હિસાબ

નથી પરવા સમંદરને હોતી.
 સૂરજ તો ઊગે ને આથમીયે જાય
 મારી ઉપર આકાશ એમનેમ છે
 આપણો તો કહીએ કે...

● માર્ગદર્શક સ્તંભ ●

આ ફુતિનું અધ્યાપન કરાવતાં પહેલાં વિદ્યાર્થીઓને ખાસ સમજાવવું કે જીવન ભગવાને આપેલી અમૂલ્ય બેટ છે. તેથી તેને મન ભરીને માણી લેવાનું છે. સાચા અર્થમાં જીવાનનું છે. જીવનમાં સુખ કે દુઃખ કોઈપણ પરિસ્થિતિ આવે તો તે ભગવાનની મરજી સમજને સ્વીકારી લેવી. સુખમાં છકી ન જવું તેમ દુઃખમાં દિમત ન હારવી.

સૂર્યાદ્ય, સૂર્યાસ્ત અને આકાશની પરિસ્થિતિ વિશે પ્રશ્નો પૂછીને કાવ્યમાં તે ઉદાહરણનો મર્મ છુપાયેલો છે તે સમજાવવો.

ભૂગોળના વિષય સાથે અનુબંધ બાંધવા ભૌગોલિક પ્રશ્નો પૂછીને દરિયો, પૂનમ, ભરતી, ઓટ, અમાસ વગેરે બાબતોની માહિતી વિદ્યાર્થીઓ પાસેથી મેળવવી અને કાવ્યના સંદર્ભે તેની વિસ્તૃત છણાવટ કરવી.

પ્રશ્નોની મદદથી જ સદ્ગુણોની યાદી તૈયાર કરાવવી. નૈતિક મૂલ્યોની યાદી પણ તૈયાર કરાવવી અને પછી તેને જીવનમાં અપનાવવાની જરૂરિયાત ઉપર પ્રકાશ પાડવો.

એકલતામાં ભીડ અને ભીડમાં એકલતાને યોગ્ય સંદર્ભ સાથે છણાવટ કરી મનુષ્ય સામાજિક ગ્રાણી છે તે બાબત વિદ્યાર્થીઓ પાસેથી જ કઢાવવી.

સ્વાધ્યાય

સ. ૧ નીચેના શબ્દો માટે કાવ્યમાં વપરાયેલાં શબ્દો શોધો.

(૧) અચાનક	(૨) ભંડાર	(૩) કૃપા	(૪) સમુદ્ર
(૫) પેટી	(૬) ગજવું	(૭) ક્ષેમકુશળ	(૮) પ્રકૃતિ

સ. ૨ કોણુંથી યોગ્ય શબ્દ પસંદ કરીને લખો.

(આકાશ, બેપરવા, ફૂત્રિમ, આથમવું, વધ, ભીતર)

(૧) પરવા	(૨) પાતાળ	(૩) ઊગવું
(૪) ઘર	(૫) કુદરતી	(૬) બહાર

સ. ૩ ‘વધ-ઘર’ જેવા અન્ય પાંચ જોડશબ્દો લખો.

સ. ૪ શરૂઆતી અંતાક્ષરી પૂર્ણ કરો.

- (૧) સમદર - _____, _____, _____, _____
- (૨) આકાશ - _____, _____, _____, _____
- (૩) સૂરજ - _____, _____, _____, _____
- (૪) દેમખેમ - _____, _____, _____, _____
- (૫) ખજાનો - _____, _____, _____, _____

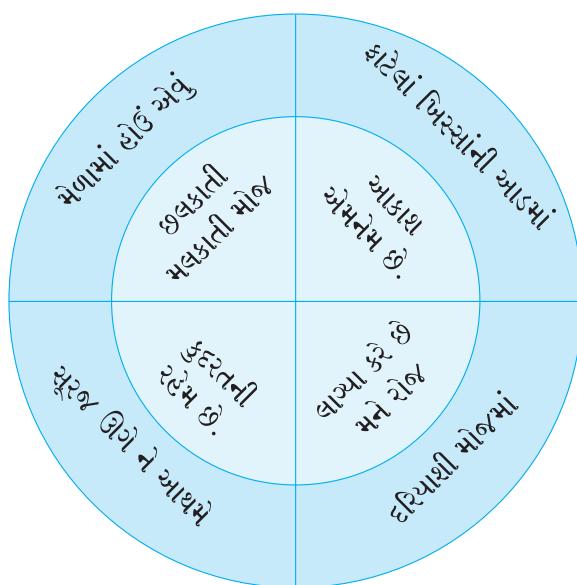
સ. ૫ જૂથમાં ન બેસતાં શરૂ નીચે લીટી દોરો.

- (૧) આંખ - ચક્કુ, લોચન, અશ્વુ, નયન, નેત્ર
- (૨) આકાશ - નભ, આસમાન, વ્યોમ, આભ, અભ
- (૩) સૂરજ - સૂર્યા, આદિત્ય, સૂર્ય, ભાનુ, અરુણ
- (૪) દરિયો - સમુદ્ર, દધિ, સાગર, રત્નાકર, વારિધિ
- (૫) રહેમ - કૃપા, દયા, મહેરબાની, રહીમ, અનુગ્રહ

સ. ૬ યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો.

- (૧) કવિને રહેમ છે.....
 (અ) મિત્રોની   (આ) વડીલોની   (ઈ) કુદરતની
- (૨) એકલા હોવા છતાં કવિને હોવાનું લાગે છે.....
 (અ) બગીચામાં   (આ) મેળામાં   (ઈ) સભામાં
- (૩) કવિનો ખજાનો દેમખેમ છે.....
 (અ) પટારામાં   (આ) કબાટમાં   (ઈ) પેટીમાં

સ. ૭ યોગ્ય રીતે જોડો.

સ. ૮ કોણ તે કહો.

- (૧) વધઘટનો હિસાબ રાખનાર -
- (૨) ઉગીને આથમી જનાર -
- (૩) છવકાતી મલકાતી મોજને સમાવનાર -
- (૪) ખજનાને હેમાખેમ રાખનાર -
- (૫) પટારીનું સરકણ કરનાર -

સ. ૯ નીચેના અર્થ દર્શાવતી પંક્તિ લખો.

- (૧) સમુક્રને તેના પાણીની વધઘટની ચિંતા નથી.
- (૨) કવિને એકલતા કદી સત્તાવતી નથી.
- (૩) અંતરની લાગણીમાં કદી ઓટ આવતી નથી.
- (૪) પૈસા ન હોવા છતાં પણ આનંદમાં રહેવું જોઈએ.

સ. ૧૦ પ્રસ્તુત કાવ્યનો ભાવાર્થ તમારા શબ્દોમાં લખો.

★ “છે માનવી જીવનની ઘટમાળ એવી,

સુખ અલ્પ, દુઃખ થકી ભરેલી”

આ પંક્તિમાં કવિ જે કહેવા માંગે છે તે તમારા શબ્દોમાં તથી જ વાક્યોમાં કહો.

સ. ૧૧ વચન બદલો.

(૧) બિસ્સું - _____	(૨) દરિયો - _____
(૩) _____ - તાળાં	(૪) _____ - મેળા
(૫) તળાવ - _____	(૬) કંઠો - _____

સ. ૧૨ વિશેષજ્ઞ ઉપરથી નામ બનાવો.

દા. ત. - ભીનું - ભીનાશ

- (૧) કાળું - _____
- (૨) લાલ - _____
- (૩) કડવું - _____
- (૪) મીઠું - _____
- (૫) હળવું - _____
- (૬) રાતું - _____

સ. ૧૩ અધોરેખિત શબ્દો ઓળખો. તે નામ, સર્વનામ, વિશેષણ કે કિયાપદ છે તે તેની સામે લખો.

- (૧) કવિને એકલતા કદી સત્તાવતી નથી. _____
- (૨) દરિયો આનંદની છોળો ઉડાડે છે. _____
- (૩) જીવન ભગવાને આપેલી અમૂલ્ય ભેટ છે. _____
- (૪) આપણો સકારાત્મક દાખિકોણ અપનાવવાનો છે. _____

પ્રકલ્પ

★ ઈન્ટરનેટની મદદથી કૃષ્ણા-સુદામાની મૈત્રી વિશેનો એકાદ પ્રસંગ શોધી ચિત્રસહિત ચાર્ટસ બનાવો.

વિશેષ વાંચન

અમે રાખમાંથીએ બેઠા થવાના,
જ્લાવો તમે તોયે જીવી જવાના.

ભલે જળ ન સીચો તમે તે છતાંયે.
અમે ભીત ફાડી ને ઊગી જવાના.

ઘખો તમતમારે ભલે સૂર્ય માફક
સમંદર ભર્યો છે, ન ખૂટી જવાના.

ચલો દાથ સૌંપો, ડરો ન લગીરે,
તરી પણ જવાના ને તારી જવાના.

અમે જળની માફક ગગન આખું જાલ્યું,
અમે પંખી એકે ન ચૂકી જવાના!

ઉર્ધ્વ બ્રહ્મભર્ત

વેચાઈ જવા કરતાં વહેંચાઈ જવામાં લિજજત છે.

ભાષિક સમજ

વાક્યપ્રકાર

◆ નીચેનાં વાક્યો વાંચો.

- (અ) (૧) ભાઈ-બહેન અભ્યાસ કરે છે.
 (૨) બા પૂજા કરવા બેઠા છે.
 (૩) બાપુજી ઓફિસે જાય છે.

ઉપરનાં વાક્યો દક્ષાત્મક છે કારણું તેમાં ‘ન/ના, નહિ, નથી’ જેવા નકારાત્મક શબ્દ નથી.

- (બ) (૧) ભાઈ વ્યાયામ કરવા જીમમાં જતો નથી.
 (૨) તેની પાસે છુદ્દા પૈસા નહોતા.
 (૩) તેણે કોઈનું સાંભળ્યું નહિ.

ઉપરના વાક્યમાં ‘ન/ના, નહિ, નથી’ જેવા નકાર શબ્દ આવ્યા છે. આવાં વાક્યને નકારાત્મક વાક્ય કહે છે.

સ્વાધ્યાય

૧. વાક્યનો પ્રકાર ઓળખી બાજુમાં લખો.

- ઉદા. ખૂબ મોટો સાપ છે. : દક્ષાત્મક વાક્ય
 (૧) બાપુજી આજે વહેલા નહિ આવે. : _____
 (૨) અમે શાળાની સહેલે જઈએ છીએ. : _____
 (૩) તું કેમ કંઈ ખાતી નથી ? : _____
 (૪) તેણે નોકરને પૈસા ના આપ્યા. : _____
 (૫) ઉમેશે નૈનિતાલ જોયું છે. : _____

◆ યાદ રાખો : ઘણીવખત વિરામચિહ્નો ઉપરથી પણ વાક્યના પ્રકાર નક્કી થાય છે. પૂર્ણવિરામવાળાં વાક્યોને વિધાનવાક્ય કહેવાય. પ્રશ્નાર્થચિહ્નવાળા વાક્યને પ્રશ્નાર્થવાક્ય કહેવાય તેમ ઉદ્ગારચિહ્નવાળા વાક્યને ઉદ્ગારવાચક વાક્ય કહેવાય છે.

૨. નીચેનાં વાક્યોના પ્રકાર વિરામચિહ્નોના આધારે કહો.

- (૧) તમે વ્યાકરણમાં શું શું શીખ્યા ? : _____
 (૨) અહાહા ! કેટલું સુંદર દશ છે ! : _____
 (૩) રામાયણ અને મહાભારત આપણાં પુરાણો છે. : _____
 (૪) ટી.વી. માં તમને કઈ ચેનલ પરના કાર્યક્રમો ગમે છે ? : _____
 (૫) અધઘધ ! કેટલાં બધાં મોતી ! : _____

વાંચો, વિચારો અને નક્કી કરો

શ્રદ્ધા, સાધના અને પૂજા ત્રણો બહેનપણીઓ છે.

તેઓમાંથી એક મમ્મી સાથે, એક દાઈ સાથે અને એક માસી સાથે બગીચામાં જય છે.

ત્રણોયની પાસે કમણ, મોગરો અને ગુલાબનું એક એક ફૂલ છે.

એકે પંજાબી ડ્રેસ, એકે ફોક અને એકે સ્કર્ટ પહેર્યા છે.

◆ આટલી માહિતી ઉપરથી તમારે શોધવાનું છે કે,

- ત્રણો બહેનપણીઓમાંથી કોણ કોની સાથે આવ્યું હતું ?
- કોણો ક્યો ડ્રેસ પહેર્યો હતો ?
- કોની પાસે ક્યું ફૂલ હતું ?

◆ જવાબ સહેલાઈથી શોધી શકાય તે માટે નીચે કેટલીક ચાવીઓ આપી છે.

- શ્રદ્ધાએ ફોક પહેર્યું નથી. તે તેની દાઈ સાથે આવી છે.
- જે મમ્મી સાથે આવી છે તેની પાસે મોગરાનું ફૂલ છે.
- જેની પાસે ગુલાબ છે તોણો સ્કર્ટ પહેર્યું છે.
- જેણો પંજાબી ડ્રેસ પહેર્યો છે તે માસી સાથે આવી છે પણ તે પૂજા નથી.

◆ જવાબ શોધી નીચેનો કોઈ પૂરો કરો.

બહેનપણીઓ	ડ્રેસ	કોની સાથે આવી ?	ક્યું ફૂલ છે ?
શ્રદ્ધા			
સાધના			
પૂજા			

◆ નીચે આપેલા શબ્દોને વર્ણમાળાના કુમ પ્રમાણે ગોઠવો.

ફોક, મોગરો, કોનું, શું, માલિક, લાગ, તકાજો, ધરતી
 વાંચવું, ઘૂરકાટ, બહાનું, સાચું, મન, છોકરી, ઊઠવું, અમે

શબ્દરમત

અહીં આપેલા ચોકઠામાં સૂર્યનાં જુદાંજુદાં નામ છુપાયેલાં છે. આડાં, ઉલાં, ત્રાંસાં, સીધાં કે પણી ઊંઘાં ગમે તે રીતે આ નામો ગોઠવાઈ ગયાં છે. તે શોધીને બતાવો.

સ	ર	ભા	શ્ર	ણિ	દ્વિ	ત્રિ	સૂ
સે	એ	ક	નુ	મ	અ	ન	ર
આ	રે	સ્થ	વા	ન	રે	પ	જૈ
ર્ધ	દિ	શ્રી	ક	દિ	ષા	ત	પા
સ્ક	રે	ત્ય	ક્ષ	રે	દ	ષા	ર
ત્ય	ક	ક	સ	વિ	તા	સ્ક	ભા
સૂ	ન	ને	ભા	દુ	ભા	વિ	જૈ
ર્ધ	દિ	વા	ક	પ્ર	ર્ધ	પું	સ

(૧) સૂર્ય	(૨) સૂરજ	(૩) રવિ	(૪) ભાનુ
(૫) દિનેશ	(૬) દિનકર	(૭) દિવાકર	(૮) દિનમણિ
(૯) પ્રભાકર	(૧૦) અરૂણા	(૧૧) ભાસ્કર	(૧૨) સવિતા
(૧૩) સહસ્રકર	(૧૪) આદિત્ય	(૧૫) તપન	(૧૬) ભાણા

◆ ઉપરના બોક્સમાં આપેલાં સૂર્યનાં નામોને નોટબુકમાં વર્ણભાળાના કમ પ્રમાણે ગોઠવો.

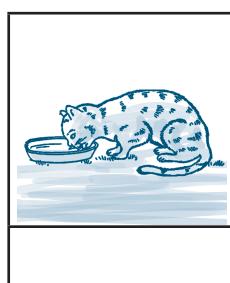
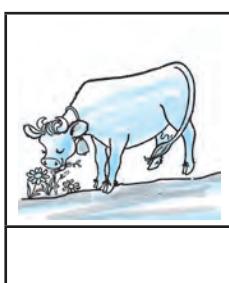
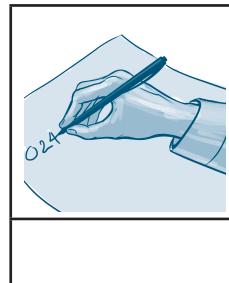
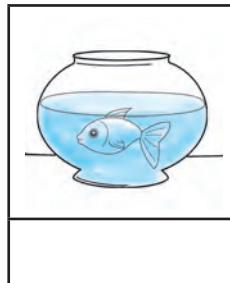

કિયાપદ

- ◆ નીચેનાં ચિત્રોનું નિરીક્ષણ કરી તે ક્રમું કિયાપદ દર્શવે છે તે ચિત્રની નીચે લખો.

યાદ રાખો :

- ◆ વાક્યમાં કિયા દર્શાવતા શબ્દને વ્યાકરણની ભાષામાં કિયાપદ કહેવાય છે. કિયાપદ વાક્યને પૂર્ણ કરે છે. કિયાની બાબતમાં ત્રણ બાબત સંભવી શકે. (૧) કિયા થઈ ગઈ હોય, (૨) કિયા ચાલુ હોય અને (૩) કિયા થવાની હોય.

- ◆ નીચેનાં વાક્યો વાંચી કિયાપદ ઓળખી તેની નીચે લીટી દોરો.

(૧) વિદ્યાર્થીઓ પરીક્ષામાં પેપર લખે છે.	(૯) અમે હવે નિયમિત વાંચીશું.
(૨) ઘરના લોકો ટી.વી. જુએ છે.	(૧૦) આકાશમાં પક્ષીઓ ઉડે છે.
(૩) વાડીમાં લોકો જમતાં હતાં.	(૧૧) પિયુ આંસુ લૂછે છે.
(૪) વાંદરા ઝાડ ઉપર ફૂદે છે.	(૧૨) પિકચર જોઈને આવ્યા પછી બહેન સૂર્ય ગઈ.
(૫) તળાવમાં માછલીઓ તરતી હતી.	(૧૩) દરજ કપડાં સીવે છે.
(૬) દુંગર પરથી ઝરણું વહે છે.	(૧૪) વડના ઝાડની વડવાઈઓ લટકે છે.
(૭) રવિવારે અમે કિકેટ રમીશું.	(૧૫) અમે બધા ઉજાણી કરીએ છીએ.

કાળ

◆ ધ્યાનપૂર્વક વાંચો.

- શિલ્પાએ પાઠ વાંચ્યો.
- રૂપલ પાઠ વાંચશે.
- અમારા ઘરે મહેમાનો જમે છે.
- ગઈકાલે મામા-મામી આવ્યાં હતાં.
- જમીત પાઠ વાંચે છે.
- ખેડૂતો જાડ નીચે બેસી જમતા હતા.
- આવતીકાલે અમે હોટેલમાં જમીણું.
- કાકા-કાકી આવતીકાલે આવશે.

ભૂતકાળ	વર્તમાનકાળ	ભવિષ્યકાળ	ભૂતકાળ	વર્તમાનકાળ	ભવિષ્યકાળ
હતા	છે	હશે	આવ્યા	આવે છે	આવશે
લખી	લખું છું	લખીશ	કર્યું	કરે છે	કરશે
બેઠાં હતાં	બેઠાં છે	બેસશે	મળ્યા	મળે છે	મળશે
રમ્યા	રમે છે	રમશે	રહતા હતા	રહે છે	રહશે
ગયા	જાય છે	જશે	જમ્યો	જમે છે	જમશે
વાંચ્યો	વાંચે છે	વાંચશે	હસ્યા	હસે છે	હસશે
કૂદા	કૂદે છે	કૂદશે	બનાવ્યો	બનાવે છે	બનાવશે
પડ્યો	પડે છે	પડશે	મૂક્યા	મૂકે છે	મૂકશે

◆ યાદ રાખો :

- કિયા થઈ ગઈ હોય તો તે - ભૂતકાળ
- કિયા ચાલુ હોય તો તે - વર્તમાનકાળ
- કિયા થવાની હોય તો તે - ભવિષ્યકાળ
- આ રીતે કાળ એટલે સમય - કિયાનો સમય દર્શાવતા સમય પ્રમાણે કાળ નક્કી થાય છે.

સ્વાધ્યાય

◆ ક્યો કાળ દર્શાવે છે ? તે લખો.

- (૧) ગયા વર્ષે ધોઘમાર વરસાદ પડ્યો. ....
- (૨) આ વર્ષે વરસાદ ઓછો પડે છે. ....
- (૩) આવતા વર્ષે ખૂબ વરસાદ પડશે. ....
- (૪) ખેડૂતો દર વર્ષે વરસાદની રાહ જુઓ છે. ....
- (૫) હું નાટક જોવા જઈશ. ....
- (૬) મારાં ફિલ્મા કાલે આવ્યાં હતાં. ....
- (૭) મેં નવાં કપડાં પહેલ્યી. ....
- (૮) બાએ સુંદર રંગોળી કરી. ....
- (૯) તમે મોટા થઈને શું બનશો ? ....
- (૧૦) કણ્ણ સદાય કવચુંડળ પહેરતો હતો. ....

